

приступи

Милејџа Аћимовић Ивков

О ДВЕ СТУДИЈЕ

Радован Вучковић, *Модерни роман двадесетог века*,
Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2005.

Бојан Јовић, *Поетика Расиќа Пејровића*,
„Народна књига” / Институт за књижевност и уметност, Београд, 2005.

Књижевно-научне студије, уопште метафикционална проза, у нашем се издавачком и културном простору јављају и популаришу у таласима. Будући да се њихова рецепцијска, па и критичка пажња, заиста одвија ван токова бурног и скоковитог књижевног живота, потреба да се барем дела изузетне вредности издвоје и, ма и овлашно, представе, определила је и ово настојање.

КАПИТАЛНО ДЕЛО

Радован Вучковић, *Модерни роман двадесетог века*

Уочавајући да је изменљивост форме романескног жанра она чињеница која га пресудно карактерише, Радован Вучковић настојао је

да из те изабране перспективе сагледа и опише његов развој у двадесетом веку. И то тако што је својим синтетичко-аналитичким приступом обухватио, најпре, развој романа у европским књижевностима, а потом је у свој научно-монографски опис укључио и неке примере из, гетеовски схваћене, светске књижевности. Као што је, с најбољим разлозима, своје претпоставке темељио и изграђивао и на примерима из српске књижевности одабраног периода.

Опредељујући се да методично и сасвим прегледно и јасно оцрта еволутивне промене, као и да укаже на импресивну типолошку разноликост у модерним романима, аутор је у уводном поглављу, пре свега, начинио кратак осврт на досадашња разматрања нареченог феномена из пера Михаила Бахтина и Карла Мигнера као и, у краћем осврту, на разматрања Виктора Жмегача. А, потом, изнео и увид да је авангардни роман „оставио најдубљи траг у модерној књижевности двадесетог века”. Из тога је уследио опис заснован на принципу хронологије и историчности. Односно на принципу репрезентативности.

Они типови модерног романа на које је аутор ове студије прецизно указао и о којима је опсежно реферисао, именовани су синтагмама које су, прилично дуго присутне у релевантној литератури, али и на незаобилазним страницама студија о модерни самог Вучковића. А то су: „роман модерне”, „авангардни роман”, „роман модерне класике”, „егзистенцијалистички роман”, „неоавангардни” односно „нови” роман и „постмодернистички роман”. Описивањем сваког типа понаособ аутор је приступио на тај начин што је прво издвојио опште поетичке карактеристике, а потом и репрезентативна, парадигматична дела. Таквом је начину придружио и опис дела српске књижевности. Тиме је још једном потврђено да се српска модерна проза зачала и развијала у складу са актуелним померањима на европској културној и књижевној сцени. Односно да је модерна српска култура, у првом кварталу прошлог века, свој идентитет стекла и потврдила управо захваљујући продору романа писаног на српском језику. И то делима Боре Станковића, Иве Андрића и Милоша Црњанског.

У анализи изабраних или карактеристичних, репрезентативних, парадигматичних дела европских, као и дела америчке и хиспаноамеричке књижевности, аутор је приступио у, нужно, компаративном контексту. То је посебно видно и плодотворно у опису дела домаће књижевности. Указујући на везе, релације и додире, односно на интертекстуална и слична повезивања: сељење идеја, мотива и стваралачких поступка, он се определио за приступ који је издвојио њихове контактне везе односно подстицаје. Сагледана у тој аналитичко-синтетичкој визури, одабрана дела показују висок степен поетичких сродности, као што и диференцијално указују на специфичности и посебности дела националних књижевности која, узета заједно, творе „фонд романсијерских дела једнога времена.”

Посебност доприноса и вредности ове књиге исказују се и у увођењу и статусном потврђивању постмодернистичког романа у систему наше науке о књижевности. Узимајући 1978. годину као кључну за заснивање нареченог типа романа, односно указујући на чињеницу да је полемичка књига Данила Киша „Час анатомије”, у дијахронијској вертикали, најочигледније утицала да се створи „размеђе” између неоавангардног и постмодернистичког романа, аутор је, сажето а прецизно, описао најкарактеристичнија дела. Од романа Борислава Пекића и Радомира Константиновића, преко дела Милорада Павића до романа Светислава Басаре „Фама о бициклистма” који, по ауторовом разумевању, „садржи све значајне топосе и поступке” постмодернистичке прозе. Тиме је засведена ова обимна, прегледна, акрибична и компетентна, заправо, изузетна књига академске прозе.

Околност да је написана без рецептивно ограничавајућег „баласта” метатекстуалног, односно језика научне (професорске) специјалистике и педагогике, указује на могућност да ову врсну књигу могу, сасвим једноставно, да користе и они читаоци којима књижевна наука и академски кругови нису омеђено поље интересовања и деловања. Једноставно, монографска студија Радована Вучковића „Модерни роман двадесетог века”, предметом свога интересовања, ширином захвата и дубином увида, односно сложености и прецизности у опису уочених и изведених упоредних релација и закључака, представља истински вредно и незаобилазно, заправо, дело капиталне вредности и значаја.

АНАЛИЗА: ТЕКСТ И КОНТЕКСТ

Бојан Јовић, *Поетика Растка Петровића*

Полазећи од уверења да се стваралаштву Растка Петровића „у нашој књижевној критици и историји готово по правилу даје изузетан значај”, Бојан Јовић настојао је да у оквирима академске, научне студије стваралаштво овог модерног класика подвргне поетичкој и компаративној анализи, односно да, имајући на уму његову разнострану и разноврсну уметничко-књижевну делатност, његово дело осветли са два комплементарна, књижевно-научна становишта. Први представља опис заснивања и релација, у односу на дело, чињеница његове имплицитне и експлицитне поетике, док је други посвећен изучавању пишчевог односа према ширем, европском књижевном контексту. Односно, посвећен је уочавању и описивању Петровићевог аутохтоног стваралачког удела у оновременом ширењу европских оквира српске књижевности.

Тако сложеном задатку аутор је одговорио на тај начин што је, најпре, проучио и описао Петровићеве експлицитне теоријско-поетичке

ставове изнете у његовим програмским, као и у књижевно и ликовно критичким текстовима и есејима, да би потом приступио каталогизовању чињеница из делокруга његовог специфичног стваралачког поступка. Заправо, у овој је студији Бојан Јовић аналитички посвећен тумачењу чињеница експлицитне и имплицитне поетике Растка Петровића, као и тумачењу и описивању књижевног и културно-историјског контекста у коме је оно ситуирано.

Будући да је Растко Петровић од оних аутора који су настојали да самосвесно разумеју и артикулишу однос и функцију књижевних појава, то је он непрестано о томе остављао „спорадичног” трага. Тако да се у дијахронијском погледу на његово дело могу, кроз оптику Бојана Јовића, уочити и препознати његови поетички искази, а из њих, опет, ишчитати и одређена ауторска уверења.

Поезија (и уметност уопште), у поетичкој свести Растка Петровића, имала је повлашћен статус. Односно, задобијала је онтолошко првенство. Као што је и „уверење о еротско-сексуалној утемељености песничког чина” изказано као последица његовог мисаоног става да је снага сексуалности основна сила која покреће васиону. С тим у вези су и његови ставови о вредности начела примитивног, прималног и митског у људској историји и свести, као и непрестано, динамично преплитање идеја космоса и живота.

Апстрахујући такве поетичке ставове Растка Петровића, аутор ове студије изнео је бројне, веома инвентивне, прецизне и подстицајне аналитичке увиде. Од оног, уопштавајућег, који указује на чињеницу да пишчев књижевни свет „поседује тематско-мотивску кохеренцију”, до оног који дозначава да „Петровићево дело, наиме, проткано је бројним, чак и за данашње време крајње провокативним материјално-физиолошким сликама”. Потом и аналитичке закључке да је у Петровићевом делу очигледан утицај митова и митолошког мишљења, као и различитих видова фолклорне традиције, из чега је аутор извео непобитан закључак о каузалном утицају тих чињеница на формирање Петровићевог ауторског става и стила. А они су се, кроз време, развијали и допуњавали. Тако да „Петровићево поетичко усмерење ка примитивним облицима мишљења и уметничког стварања нарочито је изражено кроз употребу књижевних форми које су део вековне традиције карневалске књижевности, жанрова озбиљно смешног”. А како је истакнуто да је Петровићева имплицитна поетика исказана као јединствена, аутор, у закључку, одмерено и прецизно указује како се одабрани мотиви и поступци који су укључени у структуру његовог дела, показују као „аналогни његовим експлицитним поетичким ставовима”. И то је свакако, вршна тачка првог дела ове разуђене, а систематичне и акрибичне студије.

Други њен део посвећен је препознавању контекстуалних, интертекстуалних и иних додира Петровићевог дела са делима европ-

ских савременика. Од француских кубиста до руских футуриста. Свих оних контактних веза које могу да се (пре)познају или учитају. Тако је аутор изнео и неке, скоро смеле, тврдње, каква је она у којој се указује да се Петровићева ослоњеност на дела Хлебњикова и Мајаковског, заправо, јавља као „основни контекст”. Док га за футуристе „нарочито везује њихова идеја о динамичкој природи стварности, о виталистичкој повезаности свих ствари и догађаја”, што је, знамо, једно од његових темељних поетичких начела. Као што је то и укорененост у традицију сопственог народа.

Укратко: дело Растка Петовића, у овој узорној студији Бојана Јовића, исказује се као потпуно комплементарно тадашњим савременим европским књижевним и уметничким токовима. Писана са ванредним теоријским и методолошким инкорпорираним знањем, са истовремено испољеним поклоницим жаром и научничком дистанцом и строгошћу, она представља изузетно остварење. Оно и онакво које се рачуна у знатан ауторски допринос особеном тумачењу дела најзначајнијих писаца српског језика и књижевности.